

D.W. WINNICOTT

ΦΟΒΟΣ
ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΠΑΝΟΣ ΑΛΟΥΠΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

DONALD WOODS WINNICOTT

(1896-1971)

Παγκοσμίως γνωστός "Αγγλος ψυχαναλυτής που άσχολήθηκε κυρίως με τὴν παιδοψυχανάλυση. Έπι 40 χρόνια, παράλληλα πάντα με τὴν ίδιωτική του πελατεία, δέχτηκε στὸ Paddington Green Children's Hospital τοῦ Λονδίνου περίπου 60.000 περιπτώσεις παιδιῶν, παραμένοντας γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ὅμοναδικὸς ἀντρας παιδοψυχαναλυτής στὴν Αγγλία.

Μεταξὺ 1931 καὶ 1970 ἔγραψε παραπάνω ἀπὸ 600 ἔρθρα μὲ κύρια θέματα: τὴ σχέση μητέρας-βρέφους καὶ περιβάλλοντος-παιδιοῦ, τὴν ἀνθρώπινη δημιουργικότητα (*creativity*) καὶ τὶς ἔννοιες τοῦ μεταβατικοῦ ἀντικειμένου (*transitional object*) καὶ τοῦ ἑαυτοῦ (*self*). Γιατρός, παιδίατρος, ψυχαναλυτής, ἔγινε μέλος ὡς ἀναλυτής ἐνηλίκων στὴ Βρετανικὴ Ψυχαναλυτικὴ Ἐταιρεία τὸ 1934 καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιὰ ὡς παιδοψυχαναλυτής. Ἦταν ἰδρυτικὸ μέλος στὴν Ἐταιρεία αὐτὴ τῆς Μέσης Όμάδας

ΦΟΒΟΣ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗΣ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ
ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

D. W. WINNICOTT

SIGMUND FREUD : Τὸ παραλήρημα καὶ τὰ ὄνειρα στὴν « Γκραντίβα »
τοῦ W. JENSEN (μτφρ. Πάνον Ἀλοίση - Στὸν ἴδιο τόμο περιέχεται
ἡ Γκραντίβα - Μιὰ πομπηανὴ φαντασία τοῦ WILHELM JENSEN)

SIGMUND FREUD : Τὸ μοτίβο τῆς ἐκλογῆς τῶν τριῶν κουτιῶν (μετά-
φραση Πάνον Ἀλοίση - στὴ σειρὰ « Ὁ Ἀτακτος Λαγός »)

MARIA BONAPARTH : Ταύτιση κόρης καὶ πεθαμένης μητέρας (εἰσ-
αγωγικὸ σημείωμα τοῦ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ - μετάφραση Λί-
ζας Πετρούδη)

JULIA KRISTEVA : Στὴν ἀρχὴ ἦταν ἡ ἀγάπη. Ψυχανάλυση καὶ πίστη
(μετάφραση Ἐπικῆς Μελοπούλου)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ : Μία περίπτωσις ἰδεοψυχναγκαστικῆς
νευρώσεως μὲ πρόωρες ἐκσπερματώσεις - Μία περίπτωση ἀσυν-
είδητης φιλομοφυλίας : Δύο ψυχαναλυτικὲς μελέτες (ἐπιμέλεια Γ.
Κούρια - ἐπίμετρο Θ. Τζαβάρα - Γ. καὶ E. Κούρια, μετάφραση
ἀπὸ τὰ γαλλικά Ἀλόης Σιδέρη)

KATERINA MATSA : Ψάξαμε ἀνθρώπους καὶ βρήκαμε σκιές... Τὸ
αἰνιγμα τῆς τοξικομανίας

IRVIN S. YALOM : Θρησκεία καὶ ψυχιατρικὴ (μετάφραση Εὐαγγελίας
Ἀνδριτσάνου - Γιάννη Ζέρβα)

IRVIN S. YALOM : Ο δῆμος τοῦ ἔρωτα (μετάφραση Εὐαγγελίας Αν-
δριτσάνου - Γιάννη Ζέρβα)

IRVIN S. YALOM : Στὸ ντιβάνι (μετάφραση Εὐαγγελίας Ανδριτσάνου
- Γιάννη Ζέρβα)

IRVIN S. YALOM : "Οταν ἔκλαψε ὁ Νίτσε (μετάφραση Εὐαγγελίας
Ἀνδριτσάνου - Γιάννη Ζέρβα)

IRVIN S. YALOM : Τὸ δῶρο τῆς ψυχοθεραπείας (μετάφραση Εὐαγγε-
λίας Ανδριτσάνου - Γιάννη Ζέρβα)

EDWARD S. SAID : 'Ο Φρόνητ καὶ οἱ μὴ Εὑρωπαῖοι (μετάφραση Σάβ-
βα Μιχαὴλ)

ΦΟΒΟΣ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΠΑΝΟΣ ΑΛΟΥΠΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Donald Woods WINNICOTT,
έμπειρία και αίνιγμα

The Tree
*Mother below is weeping
weeping
weeping*
Thus I knew her
Once, stretched out on her lap
as now at dead tree
I learned to make her smile
to stem her tears
to undo her guilt
to cure her inward death
To enliven her was my living.

D.W.W.¹

Τίτλος πρωτοτύπου : FEAR OF BREAKDOWN

Πρώτη δημοσίευση: *International Review of Psycho-Analysis*, 1974, 1 : 103-107.

ISBN 960-325-571-8

© Institute of Psychoanalysis

γιὰ τὴν ἐλληνικὴν ἔκδοσην

© 2005, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ – Σταύρος Πετσόπουλος
Φωκιανοῦ 7 – Σπάδιο, 116 35 Αθήνα
Τηλ. 210.7011.461 – FAX 210.7018.649
http://www.agra.gr, e-mail : info@agra.gr

Α ΣΞΕΚΙΝΗΣΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ αὐτοῦ τοῦ σύντομου ποιήματος ποὺ ἔγραψε ὁ Ἰδιος ὁ Οὐννικοτ, μιλώντας γιὰ τὸ δέντρο ὃπου παιδὶ διάβαζε τὰ μαθήματά του : Ἡ μητέρα κάτω κλαίει / κλαίει / κλαίει / Ἔτσι τὴ γνώρισα // Κάποτε, ξαπλωμένος στὰ γόνατα τῆς / ὅπως τώρα στὸ πεθαμένο δέντρο / τῆς ἔμαθα νὰ χαμογελάει / νὰ κρατάει τὰ δάκρυνά της / νὰ καταλάνει τὴν ἐνοχή της / νὰ γιατρεύει τὸ θάνατο μέσα της / Νὰ τῆς δίνω ζωὴν ἥταν ἡ ζωὴ μουν.

Γιὰ τὴν ζωὴν τοῦ Οὐννικοτ ξέρουμε λίγα πράγματα, γι'

1. Philips A., Winnicott, Fontana Press, Λονδίνο 1988.

αύτὸν καὶ οἱ γραμμὲς τοῦτες μπορεῖ νὰ προκαλέσουν ἔκπληξην καὶ ἀμηχανίαν. Ἡ καλοσύνη του, τὸ χιοῦμορ καὶ ἡ διακριτικότητά του ἥσαν σὲ ὅλους γνωστά. Τὸ ἔργο του θὰ μποροῦσε ἐν περιλήψει νὰ περιγραφεῖ ὡς ἡ ἀπόπειρα μετάδοσης τῆς ἐμπειρίας ποὺ βιώνεται στὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ παιδί καὶ τὴ μητέρα του, ἀνάμεσα στὸ παιδί καὶ τὸν κόσμο. Ἡ σκηνὴ κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο μοιάζει μὲ μιὰ ὄνειρικὴ συνειρμικὴ φαντασίαση ἐνὸς ἀναλυτῆ, ὁ ὅποιος μπρὸς στὰ λόγια καὶ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ ἀσθενοῦς τοῦ τὴν κάνει λόγια, τὴ μετατρέπει σὲ ἐρμηνεία. Μιὰ θύμηση γεμάτη θλίψη, ὅπου ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ παιδιοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὸν πόνο τῆς μάνας, ξεχωνώντας ἡ παραμερίζοντας ἵσως τὶς δικές του ἔγνοιες κι ἐπιθυμίες. Ἐξάλλου, σ' ἓνα γραπτό του¹ γύρω ἀπὸ τὶς θεραπευτικὲς ἰδιότητες κάποιων ἀτόμων, προτείνει τὴν ὑπόθεση ὅτι τὰ ἀτομα καύτὰ ἀσχολοῦνται ἐπιτυχῶς μὲ τὴν κατάθλιψη τῶν ἄλλων, δημιουργώντας καὶ ἐνσαρκώντας ἔνα καλὸ θεραπευτικὸ περιβάλλον, φροντίζοντας ἔξωτερικὰ αὐτὸν ἀκριβῶς ποὺ τοὺς ἀπειλεῖ ἔσωτερικά. Μποροῦμε τώρα πιά νὰ ποῦμε πῶς ἔνας ψυχαναλυτής, στὴν πρακτικὴ του καὶ στὸ θεωρητικὸ του ἔργο, προσπαθεῖ νὰ μεταδώσει καὶ νὰ μοιραστεῖ μὲ τοὺς ἄλλους τὴν κλινικὴ του ἐμπειρία καὶ τοὺς συλλογισμοὺς στοὺς ὅποιους αὐτὴ τὸν ὀδηγεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμπειρία του πολὺ ἀπλὰ ὡς ἀνθρώπινου ὄντος μέσα ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη ὀπτικὴ γωνία τοῦ ψυχαναλυτικοῦ περισκόπου. Οἱ ψυχαναλυτὲς μιλοῦν γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων ἀναγκαστικὰ ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς προσωπικῆς τους ματιᾶς. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἵσως τὸ ἀσυνείδητο

1. "Mind and its relation to the psycho-soma" (1949), *British Journal of Medical Psychology*, 1954, 27.

γίνεται εὐκολότερα ἀντιληπτὸ καὶ ἡ ἀνθρωπότητα μαθαίνει τὴν ἀνθρωπιά της. Πάντα ἐν μέρει...

Donald Woods Winnicott. Ἐπώνυμο Οὐίννικοτ, πατρώνυμο μητρὸς Γούντς, ὄνομα πατρὸς μητρὸς Ντόναλντ. Γεννήθηκε τὸ 1896 στὸ Πλύμουθ καὶ πέθανε τὸ 1971 στὸ Λονδίνο. Τὶς πιὸ πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του μᾶς τὶς μετέφερε ἡ δεύτερη γυναίκα του, ἡ Clare, σ' ἓνα κείμενο¹ λίγα χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του. Ἡταν ὁ μικρὸς γιὸς ἐνὸς ζευγαριοῦ ποὺ εἶχε ἥδη δύο κόρες. Ξεκίνησε τὶς ίατρικὲς σπουδὲς τὸ 1914 καὶ πήρε τὸ δίπλωμά του τὸ 1920. Τὸ παρελθόν του, ὁ πόλεμος τοῦ '14 καὶ ὁ θάνατος γύρω, οἱ προσωπικές του ἐμπειρίες ἀρρώστιας τὸν ὀδήγηγησαν σὲ μιὰ συνεχὴ φροντίδα καὶ σεβασμὸ τοῦ ἀρρώστου καὶ σὲ μιὰ ἀκλόνητη ἐμπιστοσύνη στὸ βίωμα τῆς κλινικῆς συνάντησης. Ἐπὶ 40 χρόνια, παράλληλα πάντα μὲ τὴν ἰδιωτικὴ του πελατεία, δέχτηκε στὸ Paddington Green Children's Hospital κάπου 60.000 περιπτώσεις παιδιῶν, παραμένοντας γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ὁ μοναδικὸς ἄντρας παιδοψυχαναλυτὴς στὴν Ἀγγλία.

Ο Οὐίννικοτ συνάντησε τὰ φρούδικὰ γραπτὰ στὸ λύκειο, τὴν ἐποχὴ ποὺ διάβαζε μὲ θαυμασμὸ τὸν Δαρβίνο. Καὶ οἱ δύο πράγματα τὸν συνόδευσαν καθ' ὅλο του τὸ ἔργο, στὰ ἐρωτήματά του γύρω ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τοῦ περιβάλλοντος στὴν ψυχικὴ ἔξελιξη. Τὸ 1923 ξεκινᾷ τὴν πρώτη του ἀνάλυση, διάρκειας 10 ἑτῶν, μὲ τὸν μεταφραστὴ τοῦ Φρόυντ James Stratchey. Τὴν ἴδια χρονιὰ παντρεύεται μὲ τὴν πρώτη του γυναίκα καὶ ὁ γάμος τους θὰ διαρκέσει 25

1. Winnicott Clare, "D.W.W.: A Reflection", στὸ *Between Reality and Fantasy*, ἐκδ. Grodnick and Barkin (Νέα Υόρκη καὶ Λονδίνο, Jason Aronson, 1978).

χρόνια. Τὸ 1925 πεθαίνει ἡ μητέρα του, τὸ 1948 χάνει τὸν πατέρα του, τὸ 1949 χωρίζει καὶ τὴ χρονιὰ ἐκείνη παρουσιάζει τὸ πρῶτο στεφανιαῖο ἐπεισόδιο. Τὸ 1951 παντρεύεται γιὰ δεύτερη φορά.

“Οσον ἀφορᾶ τὶς σχέσεις του μὲ τὴ Βρετανικὴ Ἐταιρεία Ψυχαναλυσῆς, γίνεται δεκτὸς τὸ 1927, τελειώνει τὴν ἐκπαίδευσή του ὡς ἀναλυτῆς ἐνηλίκων τὸ 1934 καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιὰ ὡς παιδοψυχαναλυτής. Ἐκανε μιὰ δεύτερη ἀνάλυση μὲ τὴν κλαϊνικὴ Joan Rivière ἀπὸ τὸ 1933 ἕως τὸ 1938 καὶ ἀκολουθώντας τὴν συμβουλὴν τοῦ πρώτου του ψυχαναλυτῆ ἔκανε μιὰ ἐποπτεία μὲ τὴ Melanie Klein μεταξὺ 1935 καὶ 1941. Παρεμπιπτόντως, ἡ Κλάιν ἦταν ἡ ἀναλύτρια τῆς γυναίκας του, G. Clare. Ὁ Οὐίννικοτ γνώρισε τὴ μέλλουσα δεύτερη σύζυγό του τὸ 1940, μετὰ τὴν ἑναρξη τοῦ B' Παγκοσμίου πολέμου, ὅταν δούλευαν κι οἱ δυὸς σὲ μιὰ κυβερνητικὴ μονάδα, αὐτὴ ὡς κοινωνικὸς λειτουργὸς κι ἐκεῖνος ὡς ψυχίατρος, γιὰ τὴν προστασία τῶν παιδιῶν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τραυματικῆς ἐμπειρίας τοῦ Blitz. Λίγο καὶρὸ μετὰ ἄρχισαν οἱ περίφημες ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές του, ποὺ διήρκεσαν μέχρι μετὰ τὸν πόλεμο καὶ ἔνα μέρος τους ἐκδόθηκε μὲ τίτλο *Tὸ παιδὶ καὶ ἡ οἰκογένεια*.¹ Τὴν ἵδια περίοδο, ἡ ψυχαναλυτικὴ Ἐταιρεία συγκλονιζόταν ἀπὸ τὶς θεωρητικὲς διαμάχες (*Controversies*) ἀνάμεσα στοὺς ὀπαδοὺς τῆς Κλάιν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Anna Freud, ποὺ ὀδήγησαν στὴ δημιουργία δύο διχασμένων ὄμάδων. Ὁ Οὐίννικοτ, ἀν καὶ ἀναγνωρισμένο μέλος ἀπὸ τὴν Κλάιν, δὲν πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὶς συγκρούσεις καὶ σιγὰ σιγὰ μὲ συναδέλφους του ἴδρυσαν τὴ Μέση Ὀμάδα (*Middle Group*), ἡ ὅποια ἀναγνωρίστηκε ὡς ἐπί-

1. *The Child and the Family*, Tavistock, Λονδίνο 1957.

σημη ὄμάδα τῆς Ἐταιρείας τὰ χρόνια τοῦ '60 καὶ πῆρε τὴν ὀνομασία « Ἀνεξάρτητη » τὸ 1973. “Ἄς σημειώσουμε ὅτι, ἐνῷ παρέμεινε πιστὸς σὲ μιὰν ὅσο τὸ δυνατὸν ἀνεξάρτητη σκέψη καὶ σὲ μιὰ δημιουργικότητα ποὺ δὲν μοιάζουν προκαταλήψεις καὶ ἀκλόνητες δοξασίες, ἡ παρουσία του καὶ οἱ δραστηριότητές του στὸ ψυχαναλυτικὸ κίνημα ἥταν ἀδιάληπτες καὶ ἐκτέλεσε χρέη προέδρου τῆς Βρετανικῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἐταιρείας δίς, τὴν πρώτη φορὰ μεταξὺ 1956 καὶ 1959 καὶ τὴ δεύτερη μεταξὺ 1965 καὶ 1968.

Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ κείμενο δὲν ἔχει τὴν πρόθεση εἰσαγωγῆς στὸ ἔργο τοῦ Οὐίννικοτ, γιὰ νὰ γίνουν πιὸ κατανοητὲς μερικὲς σκέψεις καὶ ὑποθέσεις ποὺ προωθεῖ στὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ Φόβο κατάρρευσης, θὰ παραθέσουμε μονάχα ὅρισμένα σχόλια παρακολουθώντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸν ροῦ μιᾶς ὄμιλίας ποὺ ἔδωσε τὸ 1967 στὸ πλαίσιο μιᾶς μικρῆς ἀνεπίσημης ὄμάδας συναδέλφων του, ὀνόματι 1952 Club, δινοντάς της ὁ ἴδιος τὸν σαφὴ τίτλο *D.W.W. on D.W.W.*¹

Κατὰ τὰ λεγόμενά του, αὐτὸ ποὺ ἀνακάλυψε καὶ προώθησε τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐμπειρίας του μὲ τὰ παιδιὰ ἦταν τὸ γεγονός ὅτι τὸ μωρὸ εἶναι ἔνα ἀνθρώπινο ὃν ἔξαρχης μὲ τὸν δικό του ψυχικὸ κόσμο καὶ συνεπῶς τὶς δικές του ψυχικὲς ἀμυνές. Ἐπομένως, οἱ διαταραχές, οἱ ψυχικὲς νόσοι καὶ τὰ προβλήματα μποροῦν νὰ ἐκδηλωθοῦν πολὺ πρόωρα. Στὰ χρόνια μας, αὐτὲς οἱ παρατηρήσεις θεωροῦνται αὐτονόητες, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅμως, τὰ χρόνια τοῦ Μεσοπολέμου, μόνον ἡ προσωπικὴ ἀνάλυση καὶ ἡ παρακολούθη-

1. *Psycho-analytic Explorations*. Ἐκδ. C. Winnicott / R. Shepherd / M. Davis, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1989, 569-582.

ση τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴ θέση τοῦ παιδιάτρου καὶ ψυχανα-
λυτῆ ἐπέτρεψαν στὸν Οὐίννικοτ νὰ ἀντιπαραθέσει κάποιες
ἀπόψεις σχετικὰ ἀντίθετες μὲ ἐκεῖνες ποὺ κυριαρχοῦσαν
μὲ κεντρικὸ ἄξονα τὸ οἰδιπόδειο καὶ τὴν προβλητικὴν (*pro-
jective*) φαντασιωσικὴν παντοδύναμια τῆς κλαϊνικῆς δυάδας
μητέρας-παιδιοῦ. Παράλληλα, τὸ θεραπευτικό τοῦ ἔργο μὲ
παιδιά, ποὺ θεωροῦνταν ἀντικοινωνικὰ μὲ προβλήματα
νεανικῆς ἐγκληματικότητας, τὸν ὁδήγησε νὰ ξανασκεφτεῖ
τὸ ρόλο τοῦ περιβάλλοντος, χωρὶς νὰ ἀντιτίθεται στὴν κε-
κτημένη γιὰ τὸν ἴδιο σημασία τῆς θέσης τῶν ἐσωτερικῶν
ψυχικῶν παραγόντων. "Ετσι, ἡ ἀντικοινωνικότητα καὶ ἡ
παρακολούθησή της μπόρεσε νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν ἔννοια τῆς
ἐλπίδας¹, ἐντεῦθεν καὶ ἐπέκεινα τῆς στέρησης καὶ τῆς ἀ-
πώλειας. Ἡ ἐλπίδα ἀφορᾶ καὶ τὸ θεραπευτὴ καὶ τὸν ἄρ-
ρωστο, καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὸ παιδί. Ἡ ἐλπίδα στὸ παιδί
μεταστρέφεται σὲ ἐπιθετικότητα καὶ καταστρεπτικότητα,
παράλληλα μὲ τὴν ἀπώλεια τῆς φροντίδας τοῦ γονεϊκοῦ
ἀντικειμένου ἥ/ καὶ μὲ τὴ στέρηση τοῦ πλαισίου καὶ τοῦ
ἐλέγχου ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ περιβάλλοντος. "Αν ἡ ἐλπίδα
ξαναγεννηθεῖ, ἡ σταθερότητα καὶ ἡ παρουσία τοῦ περιβάλ-
λοντος θὰ δοκιμαστοῦν πάλι μὲ ἐκδηλώσεις ἐπιθετικότη-
τας. Μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαδικασία, ἡ καταστροφὴ τοῦ
ἀντικειμένου μπορεῖ πλέον νὰ καταλήξει νὰ πάρει τῇ θέσῃ
τῆς ὡς φαντασίωσης, ἐνόσῳ τὸ πραγματικὸ ἀντικειμένο
συνεχίζει νὰ ὑπάρχει. Αὐτὸ ποὺ μᾶς μαθαίνει ἐδῶ εἶναι ὅτι
ἡ καταστρεπτικότητα σκάβει τὸ βάθος τῆς σχέσης καὶ τὸ
μίσος τῆς θλίψης κατευθύνει τὴν ἀναγνώριση τῆς ἐτερότη-

1. "Delinquency as a sign of hope" (1968) στὸ *Home is Where We Start From*, ἐκδ. C. Winnicott / R. Shepherd / M. Davis, Penguin, Harmondsworth 1986, 90-100.

τας τοῦ ἀντικειμένου. Τὸ ἀντικείμενο, γιὰ νὰ ὑπάρξει, πρέ-
πει προηγουμένως νὰ καταστραφεῖ, ἡ ψυχικὴ παρουσία
προϋποθέτει τὴν ἀφάνιση, ἡ λήθη καὶ ἡ ἀπώθηση προϋπο-
θέτουν τὴν ψυχικὴν ἐγγραφή. Ἐδῶ διαγράφεται τὸ φαινό-
μενο τοῦ παράδοξου, μὲ τὸ ὅποιο βρίσκεται διαρκῶς ἀντι-
μέτωπος ὁ ἀνθρώπινος ψυχισμός. Ἡ ἀπώλεια συνδέεται
διτὰ μὲ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάμνηση, ἡ ἀναγνώριση τοῦ
ἀντικειμένου ἀνατρέχει ταυτόχρονα στὴν ἀπόσταση τῆς
ἐτερότητας καὶ στὴν ψυχικὴν ἀναπαράστασή του, ἡ δη-
μιουργικότητα τοῦ καινούργιου καὶ τοῦ προσωπικοῦ ἔμφα-
νίζεται στὸ μέτρο ποὺ τὸ ἄλλο μὴ-προσωπικὸ εἶναι παρὸν
στὴ μετάδοση μιᾶς ἐμπειρίας ποὺ πρέπει νὰ βιωθεῖ ὡς
αὐτο-δημιουργία. Στὸ κέντρο αὐτῶν τῶν συλλογισμῶν βρί-
σκεται ἡ διαδικασία τοῦ μεταβιβαστικοῦ ἀντικειμένου¹,
ὡς παραδειγματικὸ φαινόμενο διαχείρισης ἐνὸς ἀντικειμέ-
νου ποὺ ἐνέχει παραδόξως τὶς ἰδιότητες παρουσίας καὶ
ἀπουσίας, ἀπώλειας καὶ κατοχῆς, τὶς ὅποιες δρείλουν νὰ
σεβαστοῦν καὶ νὰ παραδεχτοῦν καὶ τὸ παιδί καὶ οἱ γονεῖς.
Κατὰ τὸν Οὐίννικοτ, τὸ παράδοξο ἐγκειται στὸ ὅτι τὸ πε-
ριβάλλον ἀποτελεῖ μέρος τοῦ κόσμου τοῦ παιδιοῦ καὶ ταυ-
τόχρονα δὲν τοῦ ἀνήκει. Ἡ διαδικασία ὠρίμασης διατρέ-
χει τὴν ψυχικὴν παραδοχὴν τοῦ παράδοξου.

Πρὸς τὸ τέλος τῆς ὄμιλίας του, ὁ Οὐίννικοτ μιλάει γιὰ
τὴν παραληρηματικὴ μεταβίβαση, ἀποτίοντας φόρο τιμῆς
στὴν ψυχαναλύτρια Margaret Little, ἡ ὅποια ἀργότερα πε-
ριέγραψε σ' ἕνα κείμενό της πολύτιμα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν
ἀνάλυσή της μαζί του.² Ἡ ἔννοια αὐτὴ μᾶς ὀδηγεῖ στὴν

1. *Playing and Reality*, Tavistock, Λονδίνο 1971.

2. *Psychotic Anxieties and Containment: a Personal Record of an Analysis with Winnicott*, Jason Aronson, 1991.

κλινική πρακτική του μὲ τὶς δύσκολες μεθοριακὲς περιπτώσεις ἀσθενῶν, στὶς ὅποιες βασικὰ ἀναφέρεται τὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ Φόβο κατάρρευσης, ὅπου μεταφέρει τὶς γνώσεις καὶ τὰ ἐρωτήματά του γύρω ἀπὸ τὴν ἐμπειρία του καὶ τὰ αἰνίγματα ποὺ μοιράστηκε μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀρρώστους. Ἀλήθεια, πῶς μποροῦμε νὰ ἐπικοινωνήσουμε κάτι σὲ κάποιον, ποὺ τὸν ἀφορᾶ προσωπικά, ὅλλα ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκει ψυχικά;

Εὔχομαι καλὴ ἀνάγνωση...

ΦΟΒΟΣ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗΣ

ΠΑΝΟΣ ΑΛΟΥΠΗΣ

ΟΙ ΚΑΙΝΙΚΕΣ ΜΟΥ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ μὲ ὄδήγησαν τελευταῖα, πιστεύω, σὲ μιὰ νέα κατανόηση τοῦ τί σημαίνει φόβος κατάρρευσης.

Ο σκοπός μου ἐδῶ εἶναι νὰ διατυπώσω ὅσο γίνεται πιὸ ἀπλὰ αὐτὴ τὴν κατανόηση, ἡ ὅποια εἶναι καινούργια γιὰ μένα καὶ ἵσως εἶναι καινούργια καὶ γιὰ ἄλλους, ποὺ δουλεύουν στὸν τομέα τῆς ψυχοθερα�είας. Φυσικά, ἐὰν αὐτὸ ποὺ λέω ἔχει κάποια ἀλήθεια, οἱ ποιητὲς τοῦ κόσμου θὰ τὸ ἔχουν ἥδη πραγματευτεῖ, ἀλλὰ οἱ ἀναλαμπὲς τῆς ἐνόρασης ποὺ διεισδύουν στὴν ποίηση δὲν μποροῦν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸ ὄδυνηρὸ καθῆκον μας, νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν ἄγνοια πλησιάζοντας βῆμα βῆμα τὸ στόχο μας. Κατὰ τὴ γνώμη μου, μιὰ μελέτη τοῦ περιορισμένου τούτου χώρου ὄδηγεῖ στὴν ἐπαναδιατύπωση ἀρκετῶν ἄλλων προβλημάτων, ποὺ τίθενται ὅταν ἀποτυγχάνουμε στὴν κλινική μας πρακτικὴ σ' αὐτὸ ποὺ θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ πράξουμε καλά. Τέλος δέ, θὰ ὑποδείξω τί εἴδους θεωρητικὲς ἐπεκτάσεις προτείνω γιὰ συζήτηση.

Ατομικές παραλλαγές

Ο φόβος κατάρρευσης είναι σημαντικό στοιχεῖο σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς μας, ὅχι ὅμως σὲ ἄλλους. Απὸ αὐτὴ τὴν παρατήρηση, ἀν εἴναι σωστή, μπορεῖ νὰ βγεῖ τὸ συμπέρασμα πώς ὁ φόβος κατάρρευσης σχετίζεται μὲ τὴν παρελθούσα ἀτομικὴ ἐμπειρία καὶ μὲ καμώματα τοῦ περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, είναι ἀναμενόμενος κάποιος κοινὸς παρονομαστὴς τοῦ ἴδιου φόβου, ποὺ θὰ ὑποδεικνύει τὴν ὑπαρξὴν καθολικῶν φαινομένων. "Ετσι ὁ καθένας μας είναι δυνατὸς νὰ ἀναγνωρίσει συνδιαισθητικὰ¹ αὐτὸς ποὺ νιώθει ἔνας ἀσθενής μας ὅταν ἐκδηλώνει τοῦτο τὸ φόβο μὲ ἔντονο τρόπο. ("Οντως, τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ γιὰ κάθε λεπτομέρεια ποὺ ἀφορᾷ τὴν τρέλα τοῦ τρελοῦ ἀτόμου. "Ολοι μας τὸ

1. *Empathetically*: Ο ἀγγλικὸς ὄρος *empathy* προέρχεται ἀπὸ τὸν φροῦδικὸν *Einfühlung* (στὰ γερμανικὰ *einfühlen* σημαίνει κοινῶς: συναισθάνομαι, συμμερίζομαι). Στὰ γραπτὰ τοῦ Φρόντη χαρακτηρίζει ἔνας εἶδος διαισθητικῆς, ἐμπειρικῆς ἀναγνώρισης τοῦ ἄλλου, στοιχεῖο τῆς ἀσυνείδητης ἐπικοινωνίας. Στὴν ἀγγλικὴ ψυχαναλυτικὴ σχολὴ χρησιμοποιήθηκε, κυρίως μετὰ τὰ χρόνια τοῦ '50, ὡς βασικὸ ἐργαλεῖο στὰ θεωρητικὰ ἔργα γύρω ἀπὸ τὴν ἀντιμεταβίβαση. Στὰ ἑλληνικὰ δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὴν ἐμπάθεια καὶ είναι συγγενέστερη τοῦ συμπάσχειν. Προτείνουμε λοιπὸν τὸν ὄρο συνδιαισθησία, ὡς στοιχεῖο τῆς ἀναλυτικῆς διαδικασίας ἀνάμεσα στὸν ψυχαναλυτὴ καὶ τὸν ἀναλυόμενο, ἐνῶ ὁ ὄρος ἐναισθησία ἀναφέρεται στὴν ἵκανότητα ἐνδοσκόπησης τοῦ ψυχαναλυόμενου (*insight*). (Σ.τ.μ.)

ξέρουμε, ἔστω κι ἀν ἡ ἴδιαίτερη αὐτὴ λεπτομέρεια μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς φαίνεται ἐνοχλητική.)

Ανάδειξη τοῦ συμπτώματος

"Ολοι οἱ ἀσθενεῖς μας ποὺ ἔχουν τοῦτο τὸ φόβο δὲν παραπονοῦνται γι' αὐτὸν στὴν ἀρχὴ μιᾶς θεραπείας. Μερικοὶ τὸ κάνουν, ὅλοι ὅμως ἔχουν τὶς ἄμυνές τους τόσο καλὰ ὅργανωμένες πού, ἀφοῦ ἡ θεραπεία ἔχει σημαντικὰ προχωρήσει, τότε μόνο ὁ φόβος κατάρρευσης ἔρχεται στὴν ἐπιφάνεια ὡς κυριαρχικὸς παράγοντας.

Γιὰ παράδειγμα, ἔνας ἀσθενής μπορεῖ νὰ ἔχει διάφορες φοβίες καὶ μιὰ περίπλοκη ὅργάνωση στὴ διαχείριση αὐτῶν τῶν φοβιῶν, ἔτσι ὥστε ἡ ἐξάρτηση¹ δὲν εἰσέρχεται γρήγορα στὴ μεταβίβαση. Μὲ τὸν καιρό, ἡ ἐξάρτηση καθίσταται κύριο στοιχεῖο καὶ τότε τὰ λάθη καὶ οἱ ἀποτυχίες τοῦ ἀναλυτῆ γίνονται ἀμεσες αἰτίες ἐντοπισμένων φοβιῶν καὶ αἰτίες ἔτσι τῆς ἐκδήλωσης τοῦ φόβου κατάρρευσης.

1. Η παλινδρόμηση (*regression*) καὶ ἡ ἐξάρτηση (*dependence*) θεωροῦνται ἀπὸ τὸν Οὐίννικοτ οὐσιαστικές στυγμές στὴν πορεία ἐνὸς ἀτόμου καὶ στὴν πορεία μιᾶς θεραπείας. (Σ.τ.μ.)

Σημασία τής «κατάρρευσης»

Έπιτηδες χρησιμοποίησα τὸν ὄρο «κατάρρευση», ἐπειδὴ εἶναι μᾶλλον ἀσαφῆς καὶ θὰ μποροῦσε νὰ σημαίνει ποικίλα πράγματα. Σὲ γενικές γραμμές, ἡ λέξη μπορεῖ νὰ ἴδωθει στὸ πλαίσιο τοῦ τί σημαίνει ἀποτυχία μιᾶς ἀμυντικῆς ὀργάνωσης. Ἀλλὰ ἀμέσως τίθεται τὸ ἔρωτημα: ἀμυντικῆς ἀπέναντι σὲ τί; Κι αὐτὸ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ βαθύτερο νόημα τοῦ ὄρου, ἐφόσον θεωροῦμε ἀναγκαία τὴ χρήση τῆς λέξης «κατάρρευση», γιὰ νὰ περιγράψουμε τὴν ἀπίστευτη κατάσταση τῶν ζητημάτων πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωση.

Θὰ σημειώσουμε ὅτι, ἐνῶ στὸ χῶρο τῆς ψυχονεύωσης εἶναι ἀξιόλογη ἡ σκέψη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία αὐτὸ ποὺ βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὶς ἀμυνες εἶναι τὸ ἄγγιος εὔνουχισμοῦ, στὰ ὑπὸ ἔξεταση περισσότερο ψυχωσικὰ φαινόμενα αὐτὸ ποὺ ξεχωρίζει εἶναι μιὰ κατάρρευση τῆς συγκρότησης τοῦ ἐνιαίου ἔαυτοῦ. Τὸ ἐγώ ὀργανώνει ἀμυνες ἐναντίον τῆς κατάρρευσης τῆς ὀργάνωσής του καὶ αὐτὴ ποὺ ἀπειλεῖται εἶναι ἡ ὀργάνωση τοῦ ἴδιου τοῦ ἐγώ. Τὸ ἐγώ, ὅμως, ὅσο ἡ ἔξαρτηση ἀποτελεῖ βιωματικὸ γεγονός, δὲν μπορεῖ νὰ ὀργάνωθει ἀπέναντι στὴν ἀποτυχία τοῦ περιβάλλοντος.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἔξετάζουμε μιὰν ἀντιστροφὴ τῆς ἀτομικῆς διαδικασίας ώρίμασης. Τοῦτο μὲ ἀναγκάζει νὰ ὑπενθυμίσω ἐν συντομίᾳ τὰ πρῶτα στάδια συναισθηματικῆς ἀνάπτυξης.

Συναισθηματικὴ ἀνάπτυξη, πρῶτα στάδια

Τὸ ἄτομο κληρονομεῖ μιὰ διαδικασία ώρίμασης. Αὐτὴ συνοδεύει καθ' ὁδὸν τὸ ἄτομο, ὅσο ὑπάρχει ἐνα διευκολυντικὸ περιβάλλον καὶ μόνο στὸ μέτρο ποὺ τοῦτο ὑπάρχει. Τὸ διευκολυντικὸ περιβάλλον ἀπὸ μόνο του ἀποτελεῖ περίπλοκο φαινόμενο καὶ δικαιωματικὰ ἀπαιτεῖ εἰδικὴ μελέτη. Τὸ βασικὸ στοιχεῖο εἶναι ὅτι ἀκολουθεῖ ἐνα εἰδος δικῆς του ἀνάπτυξης, προσαρμοζόμενο στὶς μεταβαλλόμενες ἀπαιτήσεις τοῦ ἐν ἀναπτύξει ἀτόμου.

Τὸ ἄτομο προχωρᾶ πηγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη ἔξαρτηση σὲ μιὰ σχετικὴ ἀνεξαρτησία κι ἐπειτα πρὸς τὴν ἀνεξαρτησία. Σὲ μιὰ ὑγιὴ κατάσταση, ἡ ἀνάπτυξη λαμβάνει χώρα μὲ ἐνα ρυθμὸ ποὺ δὲν ὑπερβαίνει τὴν ἀνάπτυξη τῶν πολυσύνθετων ψυχικῶν μηχανισμῶν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ νευροφυσιολογικὴ ἀνάπτυξη.

Τὸ διευκολυντικὸ περιβάλλον μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ ὡς ὑποστηρικτικό, ποὺ ἀναπτυσσόμενο γίνεται χειριστικό, στὸ ὅποιο προστίθεται ἡ ἴδιότητα τῆς παρουσίασης τοῦ ἀντικειμένου.¹

1. Τὸ διευκολυντικὸ περιβάλλον ἀρχικὰ ὑπο-στηρίζει (*holding*) τὸ ἀναπτυσσόμενο ἀτόμο, στὴ συνέχεια τὸ χειρίζεται (*handling*) καὶ τελικὰ τοῦ παρουσιάζεται (ἢ παρουσιάζει) ὡς ἀντικείμενο (*object-presenting*). (Σ.τ.μ.)

Σ' ἔνα τέτοιο διευκολυντικὸ περιβάλλον, τὸ ἄτομο ἀκολουθεῖ μιὰ ἀνάπτυξη ποὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς διασυνδετική, στὴν δποίᾳ προστίθεται ἡ ἴδιότητα τῆς ἐγκατοίκησης¹ (ἢ ψυχοσωματικὴ συνέργεια) καὶ ἔπειτα ἐκείνη τῆς ἀντικειμενοτρόπου σχέσης.

Αὕτη εἶναι μιὰ χονδροειδῆς ὑπεραπλούστευση, ἀλλὰ στὸ ἐδῶ πλαισίο ἐπαρκεῖ.

Θὰ κάνουμε τὴν παρατήρηση ὅτι, κατὰ τὴν περιγραφὴ αὐτή, ἡ κίνηση πρὸς τὰ μπρὸς στὴν ἀνάπτυξη ἀνταποκρίνεται στενὰ στὴν ἀπειλὴ μιᾶς παλίνδρομης κίνησης δπισθοχώρησης (καὶ μὲ τὶς ἀντίστοιχες ἄμυνες ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀπειλῆς) στὴ σχιζοφρενικὴ νόσο.

’Απόλυτη ἐξάρτηση

Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε πώς, κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀπόλυτης ἐξάρτησης, ἐνόσω ἡ μητέρα παρέχει

1. *indwelling*: ἐγκατοίκηση τῆς ψυχῆς στὸ σῶμα. Ό Οὐίννικοτ θεωρεῖ πώς τὸ βιολογικὸ σωματικὸ ὃν γίνεται ψυχικὸ ἄτομο μέσα ἀπὸ μιὰ διαδικασία, τῆς δποίας ἡ ψυχοσωματικὴ συνέργεια (*psychosomatic collusion*) εἶναι ἀναπόσπαστο καὶ οὐσιῶδες κομμάτι. Κατὰ κάποιο τρόπο, τὸ σῶμα δὲν γίνεται ψυχή, ἀλλὰ ἀποτελεῖ φορέα καὶ συνεργὸ τῆς ψυχῆς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀτόμου παρατηροῦνται τὰ ἔξης στάδια: διασύνδεση (*integrating*), ἐγκατοίκηση (*indwelling*) καὶ ἀντικειμενοτρόπος σχέση (*object-relating*). (Σ.τ.μ.)

βοηθητικὴ ἐγωτικὴ λειτουργία, τὸ νεογνὸ δὲν ἔχει ἀποχωρίσει ἀπὸ τὸ «ἐγώ-του»¹ τὸ «μὴ-ἐγώ-του». Αὔτὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβεῖ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ «ἐγώ-μου».

’Αρχέγονες ἀγωνίες

Μὲ βάση τὸν πίνακα αὐτό, εἶναι δυνατὸ νὰ φτιάξουμε ἔναν κατάλογο μὲ ἀρχέγονες ἀγωνίες (τὸ ἄγχος ἐδῶ δὲν εἶναι ἀρκετὰ δυνατὴ λέξη).

’Ιδοù μερικές:

1. ’Επιστροφὴ σὲ μιὰ κατάσταση μὴ-σύνδεσης (“Αμυνα: ἀποσύνδεση”)
2. ’Αέναη πτώση (“Αμυνα: αὐτο-υποστήριξη”)
3. ’Απώλεια τῆς ψυχοσωματικῆς συνέργειας, ἀποτυχία τῆς ἐγκατοίκησης (“Αμυνα: ἀποροσωποποίηση”)
4. ’Απώλεια τῆς ἔννοιας τοῦ πραγματικοῦ (“Αμυνα: ἐκμετάλλευση πρωτογενοῦς ναρκισσισμοῦ, κλπ.”)

1. Ό Οὐίννικοτ χρησιμοποιεῖ τοὺς ὄρους “*me*” καὶ “*non-me*”, ἐννοιολογικὰ διαφορετικοὺς ἀπὸ τοὺς φρούδικοὺς *ego* καὶ *non-ego*. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ ψυχικὸ τοπικὸ σύστημα, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἵκανότητα τοῦ νεογνοῦ νὰ ἀναγνωρίζει κάτι (π.χ. συναίσθημα, ἀντικείμενο, ἐνορμητικὴ διακίνηση) ὡς δικό του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, προτιμήσαμε τὴ μετάφραση τῶν ὄρων αὐτῶν ὡς ἐγώ-μου καὶ μὴ ἐγώ-μου. (Σ.τ.μ.)

5. Απώλεια τῆς ίκανότητας γιὰ ἀντικειμενοτρόπες σχέσεις ("Αμυνα: αὐτιστικὲς καταστάσεις, σχέσεις μονάχα μὲ αὐτο-φαινόμενα").

Καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ψυχωσικὴ ἀρρώστια ὡς ἄμυνα

Ἡ πρόθεσή μου ἐδῶ εἶναι νὰ δεῖξω ὅτι αὐτὸ ποὺ βλέπουμε στὴν κλινικὴ εἶναι πάντα μιὰ ἀμυντικὴ ὁργάνωση, ἀκόμη καὶ στὸν αὐτισμὸ τῆς παιδικῆς σχιζοφρένειας. Ἡ ὑποθάλπουσα ἀγωνία εἶναι κάτι τὸ ἀπίστευτο.

Εἶναι λάθιος νὰ σκεφτόμαστε τὴν ψυχωσικὴ ἀρρώστια ὡς κατάρρευση, ἀποτελεῖ ἀμυντικὴ ὁργάνωση σχετικὴ μὲ μιὰ ἀρχέγονη ἀγωνία καὶ συνήθως πετυχαίνει τὸ σκοπό της (ἐκτὸς ὅταν τὸ διευκολυντικὸ περιβάλλον δὲν ἥταν ἐλλιπὲς ἀλλὰ προκλητικὰ ἀπρόσιτο¹, ἵσως τὸ χειρότερο πράγμα ποὺ μπορεῖ νὰ συμβεῖ σ' ἓνα μωρό).

1. *tantalizing*: τὸ παιδί, κατὰ κάποιο τρόπο, ὑφίσταται τὸ μαρτύριο τοῦ Ταντάλου, «τὸ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει κανεὶς ἀγαθὴ ποὺ βρίσκονται κοντά του, ποὺ τοῦ εἶναι προσιτά» (Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας, Γ. Μπαμπινιώτη)». (Σ.τ.μ.)

Διατύπωση τοῦ κυρίου θέματος

Μπορῶ τώρα νὰ διατυπώσω αὐτὸ ποὺ ὑποστηρίζω καὶ ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ ἀπλό. Ὑποστηρίζω πὼς ὁ κλινικὸς φόβος κατάρρευσης εἶναι ὁ φόβος μᾶς κατάρρευσης ποὺ ἔχει ἥδη ὑπάρξει ὡς ἐμπειρία. Εἶναι ἔνας φόβος τῆς πρωταρχικῆς ἀγωνίας, ἡ ὃποια προκάλεσε τὴν ἀμυντικὴ ὁργάνωση, ποὺ ὁ ἀσθενής ἔκδηλώνει ὡς νοσηρὸ σύνδρομο.

Γιὰ τὸν κλινικό, ἡ ἴδεα αὐτὴ μπορεῖ ἡ ὅχι νὰ ἀποδειχθεῖ ἀμεσα χρήσιμη. Δὲν μποροῦμε νὰ βιάσουμε τοὺς ἀρρώστους μας. "Ομως, μποροῦμε νὰ καθυστερήσουμε τὴν πρόοδό τους λόγῳ εἰλικρινοῦς ἀγνοιας. Τὸ ὅποιοδήποτε μικρὸ βῆμα στὴν κατανόησή μας μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει στὴν παρακολούθηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀσθενοῦς.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐμπειρία μου, ὑπάρχουν στιγμὲς ποὺ ὁ ἀσθενής ἔχει ἀνάγκη νὰ τοῦ ποῦμε ὅτι ἡ κατάρρευση, ὁ φόβος της ποὺ καταστρέφει τὴ ζωή του ἡ τὴ ζωή της ἔχει ἥδη ὑπάρξει. Εἶναι ἔνα γεγονός ποὺ ἔχει μεταφερθεῖ μακριὰ καὶ κρύβεται βαθιὰ στὸ ἀσυνείδητο. Τὸ ἀσυνείδητο ἐδῶ δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀπωθημένο ἀσυνείδητο τῆς ψυχονεύρωσης, οὔτε καὶ τὸ ἀσυνείδητο ποὺ διατύπωσε ὁ Φρόνυτ ὡς τμῆμα τῆς ψυχῆς, ἀρκετὰ συγγενὲς τῆς νευροφυσιολογικῆς λειτουργίας. Οὔτε ἐπίσης τὸ ἀσυνείδητο τοῦ Jung ποὺ θὰ μποροῦσα νὰ ἀποκαλέσω: ὅλα ἐκεῖνα τὰ συμβάντα σὲ ὑπόγειες σπηλιές,

ἢ (μὲ ἄλλα λόγια) ἡ μυθολογία τοῦ κόσμου, στὴν ὅποια ὑπάρχει συνέργεια ἀνάμεσα στὴν ἀτομικὴ καὶ στὴ μητρικὴ ἐσωτερικὴ ψυχικὴ πραγματικότητα. Σ' αὐτὸ τὸ εἰδικὸ πλαίσιο, τὸ ἀσυνείδητο σημαίνει πῶς ἡ διασυνδετικότητα τοῦ ἐγὼ δὲν ἔχει τὴν ίκανότητα νὰ συγχωνεύει. Τὸ ἐγὼ εἶναι πολὺ ἀνώριμο γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ συμμαζεύει ὅλα τὰ φαινόμενα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς περιοχῆς τῆς προσωπικῆς παντοδυναμίας.

Τίθεται ἐδῶ τὸ ἐρώτημα: γιατί ὁ ἀσθενής συνεχίζει νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ κάτι ποὺ ἀνήκει στὸ παρελθόν; Ἡ ἀπάντηση πρέπει νὰ εἶναι ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἐμπειρία ἀρχέγονης ἀγωνίας δὲν μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ στὸν παρελθόντα χρόνο, παρὰ μόνο στὸ μέτρο ποὺ τὸ ἐγὼ τὴ συγχωνεύει στὴ δική του ἐμπειρία τοῦ ἐνεστώτα χρόνου καὶ στὸν τωρινὸ ἔλεγχο παντοδυναμίας (ἀναλαμβάνοντας τὸ ἕδιο τὴ βοηθητικὴ ἐγω-υποστηρικτικὴ λειτουργία τῆς μητέρας (ἀναλυτῆ)).

Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ ἀσθενής πρέπει νὰ συνεχίζει νὰ φάχνει τὴν παρελθούσα λεπτομέρεια ποὺ δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη ἐμπειρία. Αὕτη ἡ ἀναζήτηση παίρνει τὴ μορφὴ ἀναζήτησης τῆς λεπτομέρειας αὐτῆς στὸ μέλλον.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν περίπτωση ποὺ ὁ θεραπευτὴς μπορέσει νὰ δουλέψει ἐπιτυχῶς, στηριζόμενος στὸ ὅτι αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια εἶναι ἥδη γεγονός, ὁ ἀσθενής συνεχίζει νὰ φοβᾶται μήπως βρεῖ στὸ μέλλον αὐτὸ ποὺ ψυχαναγκαστικὰ φάχνει.

’Απὸ τὴν ἄλλη, ἂν ὁ ἀσθενής εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀποδεχθεῖ μὲ κάποιο τρόπο αὐτὸ τὸ περίεργο εἴδος ἀλήθειας, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη δική του ἐμπειρία συνέβη ὅντως στὸ παρελθόν, τότε ὁ δρόμος εἶναι ἀνοιχτὸς γιὰ τὴν ἀγωνία νὰ βιωθεῖ στὸ πλαίσιο τῆς μεταβίβασης, σὲ ἀντίδραση πρὸς τὶς ἀποτυχίες καὶ τὰ λάθη τοῦ ἀναλυτῆ. Αὕτα τὰ λάθη καὶ τὶς ἀποτυχίες, μπορεῖ ὁ ἀσθενής νὰ τὰ χειρίστει κατὰ δόσεις, ποὺ δὲν εἶναι ὑπερβολικές, καὶ νὰ λάβει ὑπόψη του κάθε ἀποτυχία τεχνικῆς τοῦ ἀναλυτῆ του ὡς ἀντιμεταβίβαση. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ ἀσθενής προοδευτικὰ ἐντάσσει τὴν πρωταρχικὴ ἀποτυχία τοῦ διευκολυντικοῦ περιβάλλοντος μὲς στὴν περιοχὴ τῆς παντοδυναμίας του (τῆς) καὶ στὴν ἐμπειρία τῆς παντοδυναμίας ποὺ ἀνήκει στὴν κατάσταση τῆς ἐξάρτησης (μεταβιβαστικὸ γεγονός).

”Ολα τοῦτα εἶναι πολὺ δύσκολα, χρονοβόρα καὶ δύσνηρά, ἀλλὰ σὲ καμιὰ περίπτωση μάταια. Αὔτὸ ποὺ εἶναι μάταιο εἶναι ἡ ἀναλλακτικὴ λύση, ποὺ θὰ ἐξεταστεῖ τώρα ἀμέσως.

Ματαιότητα στὴν ἀνάλυση

Θεωρῶ ὡς αὐτονόητες τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀνάλυσης τῆς ψυχονεύρωσης. Μὲ βάση τὴν ὑπόθεση αὐτή, λέγω ὅτι στὶς ὑπὸ συζήτηση περιπτώσεις ἡ ἀνάλυση ἔκεινα καλά, πολὺ καλὰ μάλι-

στα. Αύτὸν συμβαίνει ὅμως εἶναι ὅτι ὁ ἀναλυτής καὶ ὁ ἀσθενής περνᾶνε μαζὶ καλὰ συνεργώντας στὸ πλαίσιο μιᾶς ἀνάλυσης νεύρωσης, ἐνῷ στὴν πραγματικότητα ἡ ἀρρώστια πρόκειται γιὰ ψύχωση.

Τὸ ἀναλυτικὸ ζευγάρι ἀδιαλείπτως εἶναι ἵκανο-ποιημένο γιὰ ὅ, τι ἔχει πραγματώσει μαζί. Ἡταν ἔγκυρο, ἔξυπνο, ἥταν ὄντε λόγω τῆς συνέργειας. "Ομως, κάθε ἀς ποῦμε προχώρημα τελειώνει καταστροφικά. Ὁ ἀσθενής τὸ καταστρέφει λέγοντας: Καὶ λοιπόν; Πράγματι, δὲν ἐπρόκειτο γιὰ προχώρημα, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὅτι, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, ὁ ἀναλυτής ἔπαιξε τὸ παιχνίδι τοῦ ἀσθενοῦς, ποὺ συνίσταται στὴν ἀναβολὴ τῆς τελικῆς ἔκβασης. Καὶ ποιός μπορεῖ νὰ κατηγορήσει τὸν ἀσθενή ἢ τὸν ἀναλυτή (ἐκτὸς βέβαια ἀν ὑπῆρχε ἔνας ἀναλυτής ποὺ θὰ ἔριχνε μιὰ πολὺ μακριὰ νευρωσικὴ πετονιὰ σὲ ψυχωσικὸ φάρι, ἐλπίζοντας ἔτσι νὰ ἀποφύγει τελικὰ νὰ τὸ πιάσει χάρη σὲ κάποιο στρατήγημα τῆς μοίρας, ὅπως ὁ θάνατος τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἀπ' τὸ ζευγάρι, ἢ μιὰ ἀποτυχία οἰκονομικῆς φύσης).

Τὸ πιθέτουμε πῶς καὶ ὁ ἀσθενής καὶ ὁ ἀναλυτής ἐπιθυμοῦν πράγματι τὸ τέλος τῆς ἀνάλυσης, ἀλλὰ ἀλίμονο, τέλος δὲν ὑπάρχει, ἀν δὲν πιάσει πάτο ἢ θλίψη, ἀν τὸ πρόγμα ποὺ φοβᾶται δὲν γίνει ἐμπειρία. Καὶ πράγματι, μιὰ διέξοδος γιὰ τὸν ἀσθενή εἶναι νὰ καταρρεύσει (σωματικὰ ἢ ψυχικὰ) καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ δουλέψει πολὺ καλά. "Ομως, ἡ λύση δὲν εἶναι ἀρκετὰ καλή, ἀν δὲν συμπεριλάβει ἀνα-

λυτικὴ κατανόηση καὶ ἐναισθησία (*insight*) ἀπὸ μέρους τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ πράγματι, πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἀσθενεῖς, στοὺς ὅποιους ἀναφέρομαι, εἶναι ἀξιόλογοι ἄνθρωποι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ καταρρεύσουν, μὲ τὴν ἔννοια νὰ πᾶνε στὸ ψυχιατρεῖο.

Ο σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου εἶναι νὰ τραβήξει τὴν προσοχὴ στὴν πιθανότητα ὅτι ἡ κατάρρευση ἔχει ἥδη συμβεῖ, στὴν ἀρχὴ περίπου τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Ο ἀσθενής χρειάζεται νὰ τὸ «θυμηθεῖ», ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ θυμηθεῖ κάτι ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη συμβεῖ, κι αὐτὸ τὸ πράγμα τοῦ παρελθόντος δὲν ἔχει ἀκόμη συμβεῖ, γιατὶ ὁ ἀσθενής δὲν ἥταν ἔκει γιὰ νὰ τοῦ συμβεῖ. Ο μόνος τρόπος νὰ «θυμηθεῖ» ὁ ἀσθενής σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση εἶναι νὰ βιώσει αὐτὸ τὸ πράγμα τοῦ παρελθόντος στὸ παρόν, δηλαδὴ στὴ μεταβίβαση. Τοῦτο τὸ πράγμα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος γίνεται τότε ὑλικὸ τοῦ ἔδω καὶ τώρα, γίνεται ἐμπειρία τοῦ ἀσθενοῦς γιὰ πρώτη φορά. Αύτὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴ θύμηση καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἄρση τῆς ἀπώθησης ποὺ ἐπέρχεται στὴν ἀνάλυση τοῦ ψυχονευρωσικοῦ ἀσθενοῦς (κλασικὴ φρούδικὴ ἀνάλυση).

Ἐπιπρόσθετες ἐφαρμογὲς
αὐτῆς τῆς θεωρίας

Φόβος θανάτου

Αρκεῖ μιὰ μικρὴ ἀλλαγὴ γιὰ νὰ μετατεθεῖ ἡ γενικὴ ὑπόθεση τοῦ φόβου κατάρρευσης σὲ ἔναν εἰδικὸ φόβο θανάτου. Αὐτὸς ἵσως εἶναι ἔνας φόβος πιὸ κοινὸς καὶ ποὺ ἀπορροφοῦν οἱ θρησκευτικὲς διδασκαλίες περὶ μιᾶς μετὰ θάνατον ζωῆς, ὡς διάψευση τοῦ γεγονότος τοῦ θανάτου.

Οταν δὲ φόβος θανάτου εἶναι σημαντικὸ σύμπτωμα, ἡ ὑπόσχεση γιὰ μεταθανάτια ζωὴ ἀποτυγχάνει στὸ νὰ φέρει ἀνακούφιση, καὶ δὲ λόγος εἶναι ὁ ψυχαναγκασμὸς τοῦ ἀσθενοῦς στὴν ἀναζήτηση τοῦ θανάτου. Κι ἐδῶ, ἐκεῖνο ποὺ ἀναζητιέται εἶναι ὁ θάνατος ποὺ συνέβη χωρὶς νὰ γίνει ἐμπειρία.

Οταν δὲ Keats ἥταν «σχεδὸν ἐρωτευμένος μὲ τὸν γαλήνιο θάνατο»¹, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδεα ποὺ προτείνω, ἐπιθυμοῦσε ἔντονα τὴν γαλήνη ποὺ θὰ ἐπερχόταν, ἢν εἴχε μπορέσει νὰ «θυμηθεῖ» τὸ γεγονός τοῦ θανάτου του, ἀλλὰ γιὰ νὰ θυμηθεῖ, ἐπρεπε νὰ βιώσει τὴν ἐμπειρία τοῦ θανάτου στὸ παρόν.

1. “Darkling I listen; and, for many a time
I have been half in love with easeful Death,
Call'd him soft names in many a mused rhyme,
To take into the air my quiet breath [...]”

JOHN KEATS, “Ode to a Nightingale”

Τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ἴδεες μου τὶς ἐμπνεύστηκα ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς μου, στοὺς ὅποίους ἀναγνωρίζω τὸ χρέος μου. Σ’ ἔναν ἀπὸ αὐτοὺς ὀφείλω τὴ φράση «φαινομενικὸς θάνατος». Ό, τι συνέβη στὸ παρελθὸν ἥταν θάνατος ὡς φαινόμενο, ἀλλὰ ὅχι ὡς τὸ εἶδος τοῦ γεγονότος ποὺ παρατηροῦμε. Πολλοὶ ἂντρες καὶ γυναικες σπαταλοῦν τὴ ζωὴ τους μὲ τὸ ἐρώτημα ἢν ή αὐτοκτονία ἀποτελεῖ λύση, δηλαδὴ στέλνοντας τὸ σῶμα στὸ θάνατο, δὲ ὅποιος ἔχει ἥδη ἐπέλθει στὴν ψυχή. Ή αὐτοκτονία δὲν ἀποτελεῖ ἀπάντηση, ἀλλὰ χειρονομία ἀπελπισίας. Τώρα καταλαβαίνω γιὰ πρώτη φορὰ τὶ ἐννοοῦσε ἡ σχιζοφρενὴς ἀσθενής μου (ποὺ τελικὰ αὐτοκτόνησε) ὅταν ἔλεγε: «Αὐτὸ ποὺ σᾶς ζητῶ νὰ κάνετε εἶναι νὰ μὲ βοηθήσετε νὰ αὐτοκτονήσω γιὰ ἔναν ἀληθινὸ λόγο ἢντὶ γιὰ ἔναν φεύτικο». Δὲν τὸ πέτυχα καὶ αὐτοκτόνησε ἀπελπισμένη δίνοντας τὴ λύση. Ό στόχος της (ὅπως τώρα τὸ βλέπω) ἥταν νὰ τῆς ἐπιβεβαιώσω ὅτι εἴχε πεθάνει στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς της. Μὲ βάση αὐτό, νομίζω πὼς αὐτὴ κι ἐγὼ θὰ εἴχαμε κατορθώσει νὰ ἀναβάλουμε τὸν σωματικὸ θάνατο μέχρι τὴν ὥρα ποὺ τὰ γηρατειὰ θὰ πλήρωναν τὸ φόρο αἴματος.

Ο θάνατος, ὑπ’ αὐτὸ τὸ πρίσμα, σὰν κάτι ποὺ συνέβη στὸν ἀσθενή, ἀλλὰ ποὺ δὲ ἀσθενής δὲν ἥταν ἀρκετὰ ὄριμος γιὰ νὰ τὸ ἐγγράψει ὡς ἐμπειρία, ἔχει τὸ νόημα ἀφάνισης. Μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο δημιουργήθηκε ἔνα σχῆμα, στὸ ὅποιο ἡ συνέχεια τοῦ εἶναι

διακόπηκε άπό τις παιδικές ἀντιδράσεις τοῦ ἄρρωστου ἀπέναντι στὴν παραβίαση τοῦ χώρου του¹ ἀπὸ παράγοντες τοῦ περιβάλλοντός του, στοὺς ὅποιους ἡ παραβίαση ἐπιτράπηκε λόγῳ ἀποτυχιῶν τοῦ διευκολυντικοῦ περιβάλλοντος. (Στὴν περίπτωση τῆς ἄρρωστης οἱ διαταραχές ἀρχισαν πολὺ νωρίς, γιατὶ ὑπῆρχε ἥδη μιὰ πρώιμη εὐαισθησία, ποὺ εἶχε ἐκδηλωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση λόγῳ ἐνὸς μητρικοῦ πανικοῦ, καί, ἐπιπλέον, ὁ τοκετὸς εἶχε ἐπιπλακεῖ μὲν ἔναν μὴ διαγνωσθέντα πρόδρομο πλακούντα.)

Aἴσθημα κενοῦ

Οἱ ἀσθενεῖς μου γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ μοῦ δείχνουν ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ κενοῦ μπορεῖ νὰ ἴδωθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο πρίσμα.

Μερικοὶ ἀσθενεῖς ἔχουν ἀνάγκη νὰ βιώσουν ὡς ἐμπειρία τὸ κενὸν καὶ τοῦτο τὸ κενὸν ἀνήκει στὸ παρελθόν, σὲ μιὰ ἐποχὴ πρὶν ἡ ὡριμότητα νὰ ἔχει φτάσει σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ καθιστᾶ δυνατὴ τὴν ἐμπειρία τοῦ κενοῦ.

Γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ φέρουμε στὸ μυαλό μας ὅχι τὸν τραυματισμό, ἀλλὰ τὸ

1. *impingement*: παραβίαση καὶ σφετερισμὸς τοῦ παιδικοῦ ψυχικοῦ χώρου ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ποὺ στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν σέβεται τὸ συναίσθημα κατοχῆς καὶ ὀντολογικῆς συνέχειας τοῦ παιδιοῦ. (Σ.τ.μ.)

ὅτι τίποτα δὲν συνέβη τότε ποὺ κάτι θὰ ἐπρεπε χρήσιμα νὰ ἔχει συμβεῖ.

Γιὰ ἔναν ἄρρωστο εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ θυμηθεῖ ἔνα τραῦμα, ἀπὸ τὸ νὰ θυμηθεῖ τὸ ὅτι δὲν συνέβη τίποτα, ὅταν θὰ ἐπρεπε νὰ συμβεῖ. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὁ ἀσθενής δὲν ἥξερε τί θὰ ἐπρεπε νὰ ἔχει συμβεῖ καὶ ἔτσι δὲν μποροῦσε νὰ βιώσει κάτι ὡς ἐμπειρία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παρατήρηση ὅτι κάτι θὰ ἐπρεπε νὰ ἔχει ὑπάρξει.

Παράδειγμα

Μιὰ φάση στὴ θεραπεία ἐνὸς ἀσθενοῦς τὸ εἰκονογραφεῖ. Ἡ νεαρὴ αὐτὴ γυναίκα ξάπλωνε χωρὶς χρησιμότητα στὸ ντιβάνι καὶ ὅτι μποροῦσε νὰ πεῖ ἥταν: «Τίποτα δὲν συμβαίνει σ' αὐτὴ τὴν ἀνάλυση!»

Στὴν περίοδο ποὺ περιγράφω, ἡ ἀσθενής εἶχε προσφέρει ὑλικό, μέσα ἀπ' τὸ δόποιο ἔμμεσα μποροῦσα νὰ ξέρω ὅτι πιθανὸν αἰσθανόταν κάτι. «Ημουν ἵκανὸς νὰ πῶ ὅτι εἶχε νιώσει αἰσθήματα κι ὅτι τὰ εἶχε βιώσει ὡς ἐμπειρίες προοδευτικὰ φθίνουσες, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα της, ἐνα σχῆμα ποὺ τὴν ἔφερνε σὲ ἀπελπισία. Τὰ αἰσθήματα ἥταν σεξουαλικὰ καὶ γυναικεῖα. Σὲ κλινικὸ ἐπίπεδο, δὲν φαίνονταν.

Σὲ μεταβιβαστικὸ ἐδῶ ἐπίπεδο, ἥμουν (σχεδὸν) ἐγὼ τώρα ἡ αἰτία τῆς φθίνουσας πορείας τῆς γυναικείας σεξουαλικότητάς της. «Οταν αὐτὸ δηλώ-

θηκε καθαρά, είχαμε στή διάθεσή μας ένα παράδειγμα στὸ παρὸν σὲ σχέση μὲ ὅ, τι τῆς εἶχε συμβεῖ ἀμέτρητες φορές. Στὴν περίπτωσή της (ἀπλουστεύουμε γιὰ χάρη τῆς περιγραφῆς) ὑπῆρχε ἔνας πατέρας, ὁ ὅποιος στὴν ἀρχὴ δὲν ἦταν σχεδὸν καθόλου παρών, καὶ ὅταν ἤρθε στὸ σπίτι της, ὅταν ἦταν αὐτὴ μικρὸ κορίτσι, δὲν θέλησε τὸν θηλυκὸ ἔαυτὸ τῆς κόρης του καὶ σὲ ἀντάλλαγμα δὲν εἶχε τίποτα νὰ τῆς δώσει ὡς ἀρσενικὸ ἐρέθισμα.

Τώρα, τὸ αἰσθημα κενοῦ εἶναι ἀναγκαία προϋπόθεση τῆς λαχτάρας τοῦ ἀτόμου νὰ μαζέψει στὸ ἐσωτερικό του. Πρωτογενὲς κενὸ σημαίνει ἀπλά: πρὶν νὰ ἀρχίσει νὰ γεμίζει. Γιὰ νὰ δοθεῖ νόημα σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἀπαιτεῖται σημαντικὴ ὥριμότητα.

Τὸ αἰσθημα κενοῦ, ποὺ ἐμφανίζεται σὲ μιὰ θεραπεία, εἶναι μιὰ κατάσταση τὴν ὅποια ὁ ἀσθενὴς προσπαθεῖ νὰ βιώσει σὰν ἐμπειρία, μιὰ παρελθούσα κατάσταση ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴ θυμηθεῖ, ἐκτὸς ἐὰν τὴ βιώσει ὡς ἐμπειρία γιὰ πρώτη φορὰ τώρα.

Πρακτικά, ἡ δυσκολία ἔγκειται στὸ ὅτι ὁ ἄρρωστος φοβᾶται τὸ ἀπαίσιο τοῦ κενοῦ καὶ ἀμυντικὰ θὰ ὅργανώσει ἔνα ὑπὸ ἔλεγχο αἰσθημα κενοῦ μὴ τρώγοντας ἡ μὴ μαθαίνοντας, ἡ ἀλλιώτικα θὰ τὸ γεμίσει ἀνελέητα μὲ μιὰ βουλιμία ποὺ εἶναι ψυχαγκαστικὴ καὶ ποὺ αἰσθάνεται ὡς τρελή. "Οταν ὁ ἀσθενὴς μπορέσει καὶ προσεγγίσει τὸ ἵδιο τὸ κενὸ καὶ ὑποφέρει αὐτὴ τὴν κατάσταση χάρη στὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ

βοηθητικὸ ἐγὼ τοῦ ἀναλυτῆ, τότε ἡ ἐσωτερίκευση (*taking in*) μπορεῖ ξαφνικὰ νὰ γίνει μιὰ εὐχάριστη λειτουργία. "Ετσι, μπορεῖ ἡ διατροφὴ νὰ ἀρχίσει νὰ γίνεται κομμάτι τῆς προσωπικότητας καὶ ὅχι μιὰ λειτουργία διαχωρισμένη (ἢ διεσπασμένη). Ἐπίσης, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς μας, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μάθουν, ἀρχίζουν καὶ νιώθουν ίκανοὶ νὰ μαθαίνουν μὲ εὐχαρίστηση.

ΤΗ βάση ὅλης τῆς μάθησης (ὅπως καὶ τῆς διατροφῆς) εἶναι τὸ αἰσθημα κενοῦ. Ἄλλὰ ἀν τὸ κενὸ δὲν βιώθηκε ὡς τέτοιο στὴν ἀρχή, τότε μεταβάλλεται σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ τὸ ἄτομο φοβᾶται καὶ ψυχαναγκαστικὰ ἀναζητᾷ.

Μὴ-ὕπαρξη

ΤΗ ἀναζήτηση γιὰ προσωπικὴ μὴ-ὕπαρξη μπορεῖ νὰ ἔξεταστει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Θὰ βρεθεῖ ἐδῶ ὅτι ἡ μὴ-ὕπαρξη ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς ἀμυνας. Τὸ προσωπικὸ αἰσθημα ὕπαρξης ἀναπαριστάνεται μέσα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς προβολῆς καὶ τὸ ἄτομο ἐπιχειρεῖ μιὰ προσπάθεια νὰ προβάλει ὁτιδήποτε θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι προσωπικό. Τοῦτο μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ σχετικὰ ἐπεξεργασμένη ἀμυνα καὶ ὁ στόχος εἶναι νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ εὐθύνη (στὴν καταθλιπτικὴ θέση¹) ἢ ἡ καταδίωξη (σὲ ὅ, τι θὰ ἀποκαλοῦσα

1. Κατὰ τὴν κλαϊνικὴ ἐξελικτικὴ θεωρία τῆς ἀντικειμενοτρόπου

στάδιο αύτοεπιβεβαίωσης, π.χ. τὸ στάδιο τοῦ Ἐγὼ εἶμαι ποὺ εἶναι συνυφασμένο κατὰ συνέπεια μὲ τὸ Ἀποβάλλω καθετὶ ποὺ δὲν εἶναι ἐγώ). Μποροῦμε γι' αὐτὸ σωστὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε ώς εἰκονογράφηση τὸ παιδικὸ παιχνίδι τοῦ « Ἐγὼ εἶμαι ὁ Βασιλιάς τοῦ Κάστρου - Ἐσύ εἶσαι ὁ Βρομοκατεργάρης ». ¹

Στὶς θρησκεῖες ἡ ἴδεα αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐμφανιστεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἑνότητας μὲ τὸν Θεὸν ἢ μὲ τὸ Σύμπαν. Μπορεῖ νὰ δοῦμε τὴν ἄρνηση αὐτῆς τῆς ἄμυνας σὲ γραπτὰ καὶ διδασκαλίες ὑπαρξιστῶν, ὅπου ἡ ὑπαρξη μεταβάλλεται σὲ ἀντικείμενο λατρείας, σὲ μιὰ προσπάθεια ἀντίθεσης στὴν προσωπικὴ τάση πρὸς μὴ-ὑπαρξη, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς δργανωμένης ἄμυνας.

Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κι ἔνα θετικὸ στοιχεῖο σὲ ὅλα αὐτά, δηλαδὴ ἔνα στοιχεῖο ποὺ δὲν εἶναι ἄμυνα. Μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἡ ὑπαρξη δὲν μπορεῖ νὰ ξεκινήσει παρὰ μόνο μὲ βάση τὴ μὴ-ὑπαρξη. Εἶναι ἐκπληκτικὸ πόσο νωρὶς (πρὸ τὸν ἀκόμη ἀπὸ τὴ γέννηση, σίγουρα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαδικασίας τοῦ το-

σχέσης, τὸ παιδί διασχίζει δύο περιόδους, τὴ σχιζοπαρανοϊκὴ θέση στὴν ἀρχὴ καὶ τὴν καταθλιπτικὴ μετά, στὴν ὅποια ἀναγνωρίζονται τὰ ἀμφιθυμικὰ συναισθήματα ἀγάπης καὶ μίσους πρὸς τὸ ἀντικείμενο, μὲ συνέπεια ἔνα αἴσθημα ἐνοχῆς καὶ εὐθύνης. (Σ.τ.μ.)

1. Ἀπὸ τὴν ὄμιλία ποὺ ἔδωσε ὁ Οὐννικοτ τὸ 1968 στὴν Association of Teachers of Mathematics στὸ Λονδίνο, μὲ τίτλο "Sum, I am". (Σ.τ.μ.)

κετοῦ) ἡ συναίσθηση (*awareness*) ἐνὸς πρώιμου ἐγώ μπορεῖ νὰ κινητοποιηθεῖ. Ἄλλὰ τὸ ἄτομο δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἀπὸ μιὰ ρίζα τοῦ ἐγώ, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὴν ψυχοσωματικὴ ἐμπειρία καὶ ἀπὸ τὸν πρωτογενὴ ναρκισσισμό. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο ξεκινᾷ ἡ νοητικοποίηση τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγώ. Μποροῦμε νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι ὅλα αὐτὰ χρονικὰ βρίσκονται σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ὅποιαδήποτε συγκρότηση ἐκείνου ποὺ γιὰ πρακτικοὺς λόγους θὰ μπορούσαμε νὰ καλέσουμε ἐαυτό.

Περίληψη

Προσπάθησα νὰ δείξω ὅτι ὁ φόβος κατάρρευσης μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ φόβος ἐνὸς παρελθόντος γεγονότος ποὺ δὲν ἔχει βιωθεῖ ἀκόμη ώς ἐμπειρία. Ἡ ἀναγκαιότητα αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας εἶναι ίσοδύναμη ἐκείνης τῆς ἐνθύμησης στὴν ἀνάλυση τῶν νευρωσικῶν.

Αὐτὴ ἡ ἴδεα μπορεῖ νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ σὲ ἄλλους φόβους συγγενικούς καὶ ἔτσι ἀνέφερα τὸ φόβο θανάτου καὶ τὴν ἀναζήτηση τοῦ κενοῦ.

Έπιλογος σχολίων μεταφραστή

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΥΙΝΝΙΚΟΤ -πέρα ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητο κλινικό του πλοῦτο- τράβηξε τὴν προσοχὴ μου, ὅταν διαβάζοντάς το γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ τὸ 1999 μοῦ ἐντυπώθηκε ὡς ἡ προσπάθεια ἐνὸς διανοούμενου νὰ μιλήσει γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ὡς παρατήρηση, ἵδιαίτερου ἐνδιαφέροντος, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ τὴ διαβιβάσει στοὺς ἐπιγόνους του, ἔστω καὶ ὑπὸ μορφὴ πρόχειρη καὶ περιληπτικῆς. "Ἐργο ὑπὸ μορφὴ διαθήκης." Επιθανάτιο ἔργο, ὅπου ὁ θάνατος εἶναι ἀδιάκοπα παρών, ἀκόμη κι ἀνὴ ἔγνοια του περιστρέφεται κυρίως γύρω ἀπὸ τὸ παιδί.

Ο Οὐίννικοτ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ἄξιος συνεχιστής τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπειρισμοῦ. Ή συνάντησή του μὲ τὸ παιδί ἀποτελεῖ πεδίο ἐμπνευστῆς καὶ ἐκπληξῆς, ὅπου καὶ οἱ δύο πρωταγωνιστές εἰσβάλλουν μὲ τὴν πρόθεση κάτι νὰ μάθουν, κάτι νὰ ἀκούσουν. Κάπως ἔτσι ὀδηγήθηκε στὴν ἐπινόηση τοῦ *squiggle*, ἐνὸς εἰδους συζήτησης ἀνάμεσα στὸν θεραπευτὴ καὶ τὸ παιδί, στὴν πρώτη ἐπίσκεψη, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἀνακαλύπτουν ὁ ἔνας τὸν ἄλλο σχεδιάζοντας ἐλεύθερα, συνειρμικά, πάνω σ' ἓνα κομμάτι χαρτί. Θεραπευτικὴ δοκιμασία (*test of therapy*), ὀνειρικὴ θύρη, μεταβατικὸ μέσο γνωριμίας μὲ κοινὸ ἔργαλεῖο.

‘Η ψυχανάλυση, σὰν κλινικὴ πρακτικὴ καὶ θεώρηση τοῦ κόσμου, ἐνέχει ὡς σημαῖνον μιὰ διαδικασία ἀνάλυσης ἐνὸς καθηματικοῦ συστήματος. ‘Η φρούδικὴ μεταψυχολογία ἀποτελεῖ προσπάθεια μεταγραφῆς αὐτοῦ τοῦ συστήματος διαμέσου ἐνὸς σχήματος κατανοήσιμου καὶ συνδιαλογικοῦ. Κατ’ αὐτήν, ὁ ψυχικὸς κόσμος παίρνει τὴ μορφὴ συστήματος μὲ διακριτὰ χαρακτηριστικὰ καὶ διαστρωματώσεις. ’Ακούγοντας ἔνα κείμενο, παρακολουθώντας τὸ λόγο κάποιου ἀσθενοῦς, παρατηρῶντας ἔναν πίνακα, ἢ ψυχαναλυτικὴ σκέψη στοχεύει στὴν ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου. Μπορεῖ ἡ ἀναφορά τῆς νὰ ἀνατρέχει σὲ κάποιες οἰκουμενικὲς ἀρχές, ὅπως τὸ οἰδιπόδειο, ὅμως ὁ πρωταρχικὸς σκοπός της παραμένει ἡ ἀναγνώριση τῶν βασικῶν στοιχείων ποὺ συνθέτουν τὸ καθηματικὸ σύστημα. ‘Ο νεωτερισμὸς τοῦ Οὐίννικοτ βασίζεται ἵσως στὸ ὅτι, χωρὶς νὰ προδίδει τὴ φρούδικὴ μεθοδολογία, προτείνει τὴ χωρικὴ μελέτη τοῦ πεδίου συνάντησης δύο ψυχικῶν κόσμων, μὲ βάση τὴ σχέση μητέρας-παιδιοῦ. Μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο, τὸ σεξουαλικὸ ὑποκείμενο ποὺ φαντασιώνει γίνεται ἀντικείμενο προσέγγιστης σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴ διαδικασία ἐξέλιξής του μέσα σ’ ἔνα χῶρο. ‘Η μοναξιὰ παίρνει τὴ θέση δύντολογικῆς ἔννοιας, γύρω ἀπὸ τὴν ὅποια χτίζεται καὶ βιώνεται ἡ ἀνθρώπινη ψυχή. ‘Η παρατήρηση ἔτσι μετατίθεται ἐκ τῶν ἔνδον εἰς τὰ πέριξ.

‘Η θεώρηση τοῦ ἀτόμου διακινούμενου στὸ πλαίσιο ἐνὸς χώρου προσέφερε στὸν Οὐίννικοτ μιὰ ἐλευθερία καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴν πρακτικὴ του. Τὸ ψυχικὸ ὑποκείμενο εἰδώθηκε ὡς ἀμυντικὸ σύστημα ἐν τῷ γίγνεσθαι καὶ οἱ χειρισμοὶ παρακολούθησής του ἀναγκαστικὰ ὅφειλαν νὰ προσαρμόζονται ἀπέναντι σὲ μιὰν ἐπερχόμενη ἐξέλιξη. ‘Η οὐδετερότητα καὶ ἡ ματαίωση ἔδωσαν ἔτσι τὴ θέση

τους στὸ εύμενὸς ἄκουσμα ἐνὸς παρεξηγγυμένου ἥ/ καὶ παρεξηγγήσαντος παιδιοῦ.

“Ας δώσουμε ἔνα παράδειγμα, τὸ ὅποῖο, ἀν καὶ φαινομενικὰ ἀκρατί, είκονογραφεῖ τὴν εὐκινησία καὶ τὴν εὐχέρεια διατύπωσης καὶ ἀντιμετώπισης ἐρωτημάτων, ποὺ ἀνακινεῖ ἡ παρατήρηση τοῦ ψυχικοῦ χώρου. Στὴν περίπτωση ποὺ ἐπιλέξαμε ὁ χῶρος αὐτὸς ὑλοποιεῖται στὴν πραγματικότητα. Εἶναι ἐνδιαφέρον δὲ ὅτι ὁ Οὐίννικοτ ἔκεινα τὸ ἐν λόγῳ ἀρθρο, « ‘Αποψη περὶ τεχνικῆς »¹, μὲ τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴ φαντασίωση καὶ τὴν ὑλοποίησή της σὲ σωματικὸ ἐπίπεδο. “Οταν μιὰ φαντασίωση ἐμφανίζεται στὸ μεταβιβαστικὸ ὑλικό, διερωτᾶται σὲ ποιά ὀργασμικὴ σωματικὴ λειτουργία ἀντιστοιχεῖ καὶ, ἀντίστροφα, ὅταν στὸ ὑλικὸ διαγράφεται μιὰ ὀργασμικὴ σωματικὴ λειτουργία, διερωτᾶται ποιά φαντασίωση τὸ ὑποστηρίζει. Μιλάει λοιπὸν γιὰ μιὰν ἀρρωστή του μὲ χαρακτηριστικὴ φωνή, ἡ ὅποια συνειδητοποιεῖ χάρη στὴν ἀνάλυση τὴν εὐχαρίστηση ποὺ παίρνει, μέχρι τὰ ὄρια τοῦ πόνου, μέσα ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ « φωνητικοῦ καταστήματός της ». Μιὰ μέρα, ἀναγκάστηκε γιὰ προσωπικούς, ἀλλὰ ἀνεξάρτητους τῆς θέλησής του, λόγους νὰ ἐπισπεύσει τὴ συνεδρία κατὰ μισὴ ὥρα. Τί κάνει λοιπόν; Γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἀσθενής τὴν ὥρα ἔκεινη ἔτρωγε σ’ ἔνα ἐστιατόριο, πήγε ἔκει νὰ τὴ συναντήσει. Τὴ βρῆκε πράγματι νὰ τρώει, « σὰν ἄγριο θηρίο », διαβάζοντας τὴν ἐφημερίδα της. Μὲ δυσκολίᾳ ἡ ἀσθενής συνειδητοποίησε ὅτι ὁ ἀναλυτής της ἦταν παρὸν ἔκει καὶ ἡ παρουσία του εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ἀπέραντο ἄγχος καὶ λύσσα. Μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο, προσθέτει ὁ Οὐίν-

1. D. W. Winnicott, “A Point in Technique” στὸ *Psycho-Analytic Explorations*, Karnak Books, 1989.

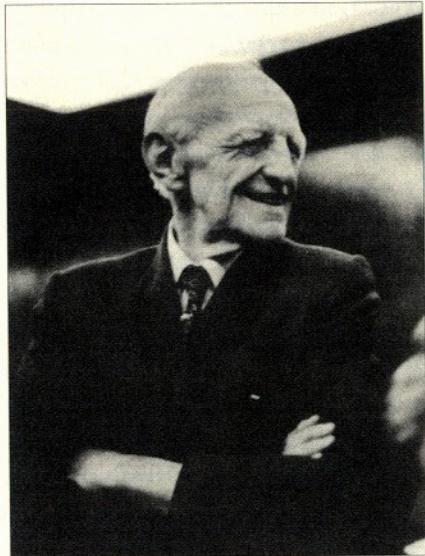
νικοτ, «εῖχα ἀνακαλύψει τὴν κρυμμένη δργασμική σωματική λειτουργία, αὐτὴν ποὺ μοῦ ἔκρυβε στὴν ἀνάλυση, ἀλλὰ δίχως αὐτὴν τὸ φαντασιωσικὸ ὑπόκο... δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ γίνει ὀλοκληρωτικὰ πραγματικὸ ἢ ἀτομικό». Έμπειρία, φαντασίωση, προσωπικὸ βίωμα δομοῦν ἔνα χῶρο ὑπαρξῆς, μέσα στὸν ὅποιο καλεῖται νὰ ταξιδέψει ὁ ἀναλυτής. Τὸ ταξίδι τοῦτο θὰ χτίσει ἔναν κοινὸ χῶρο συνάντησης μὲ καινούργια βιώματα ποὺ θὰ μπορέσουν ἵσως νὰ φέρουν στὸ φῶς παρελθοῦσες ἐμπειρίες, ἐλλειμματικές, τραυματικές, μοιραῖες καὶ οὐσιώδεις.

Σὲ ποιό πλαίσιο, πολιτισμικό, κοινωνικό, ἴστορικό, ἐγγράφεται αὐτὴ ἡ ἐλευθερία, θεληματικὴ ἀλλὰ ὅχι αὐθαίρετη, τοῦ Οὐίννικοτ; Ό R. J. E. Bacon, "Ἄγγλος ἀναλυτής, σ' ἔνα ἄρθρο του μὲ τὸν ἐπιτυχημένο τίτλο «Τὸ παιδί του Οὐίννικοτ»¹, προτείνει μιὰν ἀπάντηση: «Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, δ Οὐίννικοτ ὑπῆρξε βαθιὰ Ἐγγλέζος. Διαβάζοντας τὰ μεταπολεμικὰ ἄρθρα του, κυρίως πάνω στὰ μεταβατικὰ ἀντικείμενα ἢ στὸ παιχνίδι, μᾶς ἐκπλήσσει ἡ ἔντονη φροντίδα του νὰ δργανώνει χώρους προστατευμένους ἀπὸ κάθε εἰδούς παρέμβαση καὶ ἀμφισβήτηση, μέσα στοὺς ὅποιους εἶναι δυνατὸν νὰ παιξει καὶ νὰ μεγαλώσει (ἔνα παιδί). Καὶ συνειδητὰ ἡ ὅχι, συμμετεῖχε στὴ φροντίδα ἔξομάλυνσης μέσα ἀπὸ τὴν προσοχὴ ποὺ ἔδωσε στὶς μητέρες καὶ στὰ παιδιά, μὲ τὸν τρόπο ἐπίσης μὲ τὸν ὅποιο παραμέρισε τὴ σεξουαλικότητα ἀπὸ τὴν προσέγγισή του τῆς ψυχανάλυσης, μὲ τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὸ ρόλο τῶν γυναικῶν, καὶ τέλος μὲ τὴν τάση του νὰ περιορίζει τὸ ρόλο τοῦ ἀντρα σ' ἔναν προστατευτικὸ πατέρα ποὺ φροντίζει τὸ

1. R.J.E. Bacon, *L'Enfant de Winnicott*, Libres Cahiers pour la Psychanalyse, 1, 2000.

ζεῦγος μητέρας-παιδιοῦ. 'Ο Λάιος, ἡ Ἰοκάστη καὶ ὁ Οἰδίποδας, αὐτὴ ἡ ταραγμένη, συγκρουσιακὴ καὶ ἐρωτικὴ τριάδα χάθηκε ἔτσι παντελῶς ἀπὸ τὰ μάτια μας'.

Ο ἐμπειριστής Οὐίννικοτ φαντάστηκε ἔναν κόσμο ὃπου τὸ παιδί μάχεται καὶ ἀμύνεται γιὰ νὰ ὑπάρξει ὡς ἔνα καὶ μόνο ἀτομο. Τὸ ἔργο του ἔπλασε ἔνα χῶρο, μέσα στὸν ὅποιο μᾶς ἔδωσε κάποια χρήσιμα ἐργαλεῖα γιὰ νὰ κινηθοῦμε ἐλεύθερα κατὰ τὴ συνάντησή μας μὲ τὸ παιδί στὸν "Άλλο. Ή προσέγγισή του παραμένει αἰσιόδοξη στὸ μέτρο ποὺ μιὰ ἀμυντικὴ ὄχυρωση χάνει τὸ λόγο ὑπαρξῆς της, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀπειλὴ ἀποδεικνύεται ὀνύπαρκτη, ὀνυπόστατη ἢ ἀπλῶς ἀκίνδυνη. Στὸ ἄρθρο ποὺ μεταφράσαμε, ἀν καὶ τὸ σενάριο εἶναι σχετικὰ σκοτεινό, ἀν καὶ ἡ σκιὰ τοῦ θανάτου περιπλανιέται καθ' ὅλο τὸ κείμενο, ἡ ἐλπίδα στέκει ζωντανὴ μέχρι τέλους, «... ὁ φόβος ἐνὸς παρελθόντος γεγονότος ποὺ δὲν ἔχει βιωθεῖ ἀκόμη ὡς ἐμπειρία». Εκτὸς ἀπὸ δ, τι ἀφορᾶ τὴν ἔννοια τῆς σεξουαλικότητας, ἐδῶ ἵσως φανερώνεται ἡ βαθιὰ διαφορά του μὲ τὸν πεσιμιστὴ Ἐβραϊο, γερμανικῆς κοιλαριούρας, Φρόντη. Η ἐνόρμηση τοῦ θανάτου δὲν ἀποτελεῖ γιὰ τὸν τελευταῖο ἀμυντικὸ κατασκεύασμα, ἀλλὰ συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ ψυχικοῦ δργάνου. Οἱ πόλεμοι, οἱ θάνατοι, οἱ ἀπώλειες, τὸ μίσος, ὁ μαζοχισμός, ἡ τυφλὴ γοητεία τοῦ κακοῦ, ἡ ἀπόλαυση τῆς ἐπανάληψης συνόδευσαν τὸ φρούδικὸ ἔργο μέχρι τὶς τελευταῖες γραμμές του. Γιὰ τὸν Οὐίννικοτ ὁ θάνατος ἔλαβε χώρα, γιὰ τὸν Φρόντην εἶναι ἔξ ὁρισμοῦ κομμάτι τῆς ζωῆς μας. "Αραγε ἡ διαφορά στὶς ἀπόψεις αὐτὲς ὀδηγεῖ σὲ διαφορετικοὺς δρόμους τὴν ψυχανάλυτικὴ πρακτική; Σὲ τελευταία ἵσως ἀνάλυση (!), πρόκειται γιὰ διαφορετικοὺς δρόμους στὴν ἀνθρώπινη στάση ἀπέναντι στὸ θάνατο.

(Middle Group), ή όποια άναγνωρίστηκε ως έπισημη θμάδα τὰ χρόνια τοῦ '60 και πήρε τὴν δοματία «'Ανεξάρτητη» τὸ 1973. Ένω παρέμεινε πιστός σὲ μιὰ σκέψη και δημιουργικότητα ἀντίθετες σὲ προκαταλήψεις και δοξασίες, ή παρουσία του και οἱ δραστηριότητές του στὸ φυχαναλυτικὸ κίνημα ηταν ἀδιάλειπτες και ἐκτέλεσε χρέη προέδρου τῆς Βρετανικῆς 'Εταιρείας δίς, τὴν πρώτη φορὰ μεταξὺ 1956 και 1959 και τὴ δεύτερη μεταξὺ 1965 και 1968.

'Αρθρα, ἀνακοινώσεις, ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές, προσωπικὲς σκέψεις ἀποτέλεσαν ἀντικείμενο ἐπανειλημμένων δημοσιεύσεων και βιβλίων, ἐκ τῶν δοπίων ἀναφέρουμε μερικὰ βασικά, δπως: *Τὸ παιδὶ και ἡ οἰκογένεια* (*The Child and the Family*), *Ἀπὸ τὴν Παιδιατρικὴ στὴν Ψυχανάλυση* (*Through Pediatrics to Psycho-analysis*), *Παιχνίδι και πραγματικότητα* (*Playing and Reality*), *Ανθρώπινη φύση* (*Human Nature*).

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

NICOLAS DE STAËL

Σύνθεση, σινικὴ μελάνη, 1951

« **Ο**Ι ΚΑΙΝΙΚΕΣ ΜΟΥ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ μὲ δόδήγησαν τελευταῖα,
πιστεύω, σὲ μιὰ νέα κατανόηση τοῦ τί σημαίνει φό-
βος κατάρρευσης.

» Ο σκοπός μου ἐδῶ εἶναι νὰ διατυπώσω ὅσο γίνεται
πιὸ ἀπλὰ αὐτὴ τὴν κατανόηση, ἡ ὁποία εἶναι καινούργια
γιὰ μένα καὶ ἵσως εἶναι καινούργια καὶ γιὰ ἄλλους, ποὺ
δουλεύουν στὸν τομέα τῆς ψυχοθεραπείας. Φυσικά, ἐὰν
αὐτὸ ποὺ λέω ἔχει κάποια ἀλήθεια, οἱ ποιητὲς τοῦ κόσμου
θὰ τὸ ἔχουν ἥδη πραγματευτεῖ, ἀλλὰ οἱ ἀναλαμπὲς τῆς
ἐνόρασης ποὺ διεισδύουν στὴν ποίηση δὲν μποροῦν νὰ μᾶς
ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸ ὀδυνηρὸ καθῆκον μας νὰ ἀπομακρυ-
θοῦμε ἀπὸ τὴν ἀγνοια πλησιάζοντας βῆμα βῆμα τὸ στόχο
μας. Κατὰ τὴ γνώμη μου, μιὰ μελέτη τοῦ περιορισμένου
τούτου χώρου ὁδηγεῖ στὴν ἐπαναδιατύπωση ἀρκετῶν ἄλ-
λων προβλημάτων, ποὺ τίθενται ὅταν ἀποτυγχάνουμε στὴν
κλινική μας πρακτική, σ' αὐτὸ ποὺ θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ
πράξουμε καλά. Τέλος δέ, θὰ ὑποδείξω τί εἴδους θεωρη-
τικὲς ἐπεκτάσεις προτείνω γιὰ συζήτηση.

[...] » Προσπάθησα νὰ δείξω ὅτι ὁ φόβος κατάρρευσης
μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ φόβος ἐνὸς παρελθόντος γεγονότος ποὺ
δὲν ἔχει βιωθεῖ ἀκόμη ὡς ἐμπειρία. Ἡ ἀναγκαιότητα αὐ-
τῆς τῆς ἐμπειρίας εἶναι ἰσοδύναμη ἐκείνης τῆς ἐνθύμησης
στὴν ἀνάλυση τῶν νευρωσικῶν.

» Αὐτὴ ἡ ἴδεα μπορεῖ νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ σὲ ἄλλους
φόβους συγγενικοὺς καὶ ἔτσι ἀνέφερα τὸ φόβο θανάτου καὶ
τὴν ἀναζήτηση τοῦ κενοῦ. »

Τελευταῖο γραπτὸ τοῦ μεγάλου "Αγγλου ψυχαναλυτῆ Ντό-
ναλντ Γούντς Ούννικοτ (1896-1971) λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό
του, στὸ δόποιο ὑπενθυμίζει μὲ τρόπο περιληπτικὸ καὶ συμπυ-
κνωμένο μερικὲς ἀπὸ τὶς βασικές του θέσεις, γιὰ νὰ ἀναπτύ-
ξει τὴν ὑπόθεση τοῦ φόβου κατάρρευσης.

Τὸ κείμενο τοῦ Ούννικοτ -πέρα ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν ἀνεξάν-
τλητο κλινικό του πλοῦτο- μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ ὡς ἡ προσ-
πάθεια ἐνὸς διανοούμενου νὰ μιλήσει γιὰ τὸ ἔργο του. "Έργο
ὑπὸ μορφὴ διαθήκης.